Részes Állam: Magyarország
Date of Inscription: 2002
Criteria: (iii) (v)
Ref: 1063

Részletes jelentés
az UNESCO / Világörökség Központ számára

a „Tokaji Történelmi Borvidék Kultúrtáj” világörökségi helyszín

megőrzési állapotáról

Budapest, 2008. január

Részletes jelentés az UNESCO / Világörökség Központ számára a „Tokaji Történelmi Borvidék Kultúrtáj” világörökségi helyszín megőrzési állapotáról

I. Előzmények

A Világörökség Egyezmény Végrehajtási Irányelveiben foglalt reaktív monitoring eljárás keretében a Magyar Köztársaság illetékes szerve 2007. júliusában levélben tájékoztatta az UNESCO Világörökség Központot a Tokaji történelmi borvidék kultúrtáj pufferzónájában előkészítés alatt lévő fejlesztési projektről, a tervezett szerencsi szalmatüzelésű erőműről. Ugyanebben a tárgyban civil szervezetek is az UNESCO Világörökség Központhoz fordultak (2007. augusztus).

1. A jelentés beadásának kötelezettsége, közvetlen előzménye

Az UNESCO Világörökség Központ a Magyar Köztársaság UNESCO nagykövetéhez címzett, 2007. október 23-án kelt levelében arra kérte a magyar hatóságokat, hogy nyújtsanak be „részletes jelentést a Tokaji Történelmi Borvidék Kultúrtáj világörökségi helyszín és védőzónája megőrzési állapotáról, valamint tájékoztatást […] minden, a Tokaji Történelmi Borvidék Kultúrtáj megóvása érdekében hozható nemzeti szintű döntésről.” A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal elnökhelyettesének ugyanaznap írt levélben hozzátette azt is, hogy „a jelentés a Világörökség Bizottság 32. ülése során megtárgyalásra kerülhet 2008. júniusában.” (ld. *1. sz. melléklet*)

2. A világörökségi helyszínnel kapcsolatos információk, a beruházás és az eddigi folyamatok leírása:

- BHD Erőmű Zrt. mint beruházó által megvalósítani szándékozott 49,9 MW-os szerencsi szalmatüzelésű – „biomassza” – erőmű beruházásának előkészítési folyamata, 2006-2007.

  i. A Szerencsi Önkormányzat módosítja a helyi szabályozási tervet (HSzT), melynek nyomán a HSzT több ponton nem egyezik az Országos Területrendezése Tervvel (OTrT). A BHD Erőmű Zrt. településrendezési szerződést köt a Szerencsi Önkormányzattal a HSzT további módosítása ügyében.

  ii. A hatósági eljárások áttekintése:

  1. **Szerencsi Ipari Park (hrsz. 1949/11) terület – mezőgazdasági biomassza (elsődlegesen gabona szalma) tüzelésű erőmű létesítése előzetes vizsgálati eljárás (**2006. augusztus – november, ezen belül készült: **örökségvédelmi hatástanulmány)**
     <u>Eljáró hatóság</u>: Észak-magyarországi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség (Miskolc)

2. Szerencs, Ipari Park BHD Hőerőmű Kft. 120 kV-os távvezeték létesítése előzetes vizsgálati eljárásban szakhatósági megkeresés érkezett (2006. szeptember-november).
   Eljáró hatóság: Észak-magyarországi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség (Miskloc)

3. **Szerencs, Keleti Ipari Park BHD Hőerőmű Kft. szalmatüzelésű erőmű létesítésére vonatkozó összevont környezeti hatásvizsgálat és egységes környezethasználati engedélyezési eljárás (**2006. november – 2007. május).
   Eljáró hatóság: Észak-magyarországi Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség (Miskolc)

4. A **Szerencs, Szalmatüzelésű Erőmű é**pítési engedélyezése
   Eljáró hatóság: Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal, Miskolci Mérésügyi és Műszaki Biztonsági Hatóság (**2007. június 22.**)

iii. Lefolytatott konzultációk

1. Konzultációk a beruházó és a VÖMNB Titkárság (VÖMNBT) között (2007. január-március) – utóbbi nem hatósági (nem engedélyezési) szerepben, pusztán tájékoztatási jelleggel.

- A VÖMNB Titkárság levele az UNESCO Világörökség Központnak (2007. július), a „Világörökség Egyezmény" „Végrehajtási Irányelveinek" 172. bekezdése értelmében, amelyben beszámol a tervezett Szerencsi szalmatüzelésű erőműről

- civil fellépés, civil szervezetek, (pro és kontra, nem teljes körű felsorolás!)
  i. Tokaj Reneszánsz – Tokaji Nagy Borok Egyesülete, levél az UNESCO Világörökség Központnak, 2007. augusztus
  ii. ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottság állásfoglalása, 2007. február (*2. sz. melléklet*)
  iii. Nemzeti Agrár Energetikai Szövetség levele az Önkormányzati Területfejlesztési Miniszternek, 2007. december
  iv. Szerencs és Környéke Fejlődéséért Egyesület levele a VÖMNB Titkárságának, 2008. január

- A Magyar Országgyűlés szakbizottságai közül az üggyel foglalkoztak:
  1. Környezetvédelmi Bizottság (állásfoglalást lásd: *3. sz. melléklet*)
  2. Európai Ügyek Bizottsága

- A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat Közgyűlésének 168/2007. (XII. 20.) Kgy. számú határozata, 2007. december, ld. *4. sz. melléklet*

- A Magyar Tudományos Akadémia Természetvédelmi és Konzervációbiológiai Bizottsága tárgyalta az ügyet (2007. november 27.) és állásfoglalásában elutasította a szerencsi beruházások megvalósítását.

- Számos országos és helyi írott és elektronikus médium részletesen és több alkalommal beszámolt az ügyről.

II. Helyzetelemzés

1. A Kezelési Terv helyzete

A VÁTI (Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság) által elkészített Kezelési Tervet (KT) a Tokaj Történelmi Borvidék Kultúrtáj 27 települési önkormányzatát magába foglaló **kezelő testület**, a *Tokaji Történelmi Borvidék Világörökség Egyesület*, 2003-ban egyhangú döntéssel elfogadta. A KT társadalmi legitimitása tehát az érintettek egyhangú jóváhagyásából származik. Azonban a terv megvalósítása során kiderült, hogy a kezelési tervet nem minden érintett település érzi magáénak. Ugyanakkor jelenleg magasabb szintű szabályozás nem rendelkezik a kezelési tervnek a tervhierarchiában elfoglalt helyzetéről, annak kötelező jellegű betartásáról.

Így történhetett meg, hogy a tervezett beruházás sajnálatos módon számos ponton nem harmonizál a Kezelési Tervben rögzített elvekkel és előírásokkal (ld. 4.3. „Megőrzési és védelmi elvek”; 4.5.1. „Jövőkép” – „Értékőrzés és értékvédelem”; 4.5.2. „Közép- és rövid távú célok, prioritások – megvalósítási stratégiák”; „Táj és természetvédelmi célok”; ”Környezetvédelem, infrastruktúra, közlekedés”; „Települési és építészeti célok”; „Környezetvédelem, infrastruktúra, közlekedés”).

A kialakult helyzet tehát felszínre hozta a Kezelési Tervnek az e bekezdés első pontjában érintett szabályozási deficitjét, amelyből következik annak pusztán „formális” értelmezése, illetve be nem tartása a Szerencsi Önkormányzat részéről.

2. A Szerencsi helyi szabályozási terv módosításának következményei

A jelenlegi helyzet elkerülhető lett volna a Kezelési Tervben előírtak betartásával. Megállapítást nyert ugyanakkor, hogy a fentiektől függetlenül is kiküszöbölhető lett volna a fejlesztés és a világörökségi terület védelme közötti ütközés, amennyiben Szerencs Város Önkormányzata nem módosítja a település helyi szabályozási és építési szabályozási tervét *célzott módon a beruházás befogadásának érdekében*.

A város szabályozási terve az OTrT-ben a tervezett építkezés helyszínére vonatkozóan rögzítettekkel ellentétes előírásokat tartalmaz. Az OTrT-ben az országos ökológiai hálózat részeként, ökológiai „zöld folyosóként” (nem beépíthető) feltüntetett helyszínen az Önkormányzat „Keleti Iparterület” létrehozását fogadta el. Annak érdekében, hogy az erőmű ezen a területen elhelyezhető legyen, az önkormányzat újabb módosítással 9 méterről 30 méterre emelte meg a beépítési magasság korlátját (Szerencs Város Képviselő-testületének 1/2006(I.31.) rendelete).

Hatályos megyei szintű rendezési terv hiányában (amelynek elkészítése/elfogadása folyamatban van) közvetlenül az országos szabályozással kellett volna harmonizálnia a helyi szabályozásnak. Mindezek következményeként a világörökségi szempontok érvényesítésének mozgástere rendkívül leszűkült.

Az „Előzmények” fejezetben jelzett konzultáció során a VÖMNB Titkárság felhívta a figyelmet a kezelési tervvel való ütközésre, a világörökségi helyszínt érhető esetleges negatív hatásokra. A Titkárság – hatósági jogkör hiányában, valamint a hatályos helyi szabályozások korlátai miatt – csupán a tervezett építmény megjelenésével kapcsolatos korrekciós javaslatokat fogalmazhatott meg, amelyeket a beruházó a terv átdolgozásával a technológia engedte határok között figyelembe is vett.

3. Az egyetemes kiemelkedő érték („outstanding universal value”) érintettsége

A hatósági engedélyezési eljárások folyamán csak külön-külön vizsgálták a beruházás lehetséges hatását környezetvédelmi, építési és műszaki-biztonsági szempontból, ám kifejezetten a világörökségi helyszín egyetemes kiemelkedő értékeire vonatkozó hatástanulmány nem készült.

Ugyanakkor szakmai testületek fenntartásokat (lásd Észak-Magyarországi Területi Tervtanács állásfoglalásai, 2006. december és 2007. május) és komoly aggályokat (lásd ICOMOS MNB, 2007. február, *3. sz. melléklet*) fogalmaztak meg a tokaji borvidék világörökségi értékeinek veszélyeztetettségét illetően. Konkrét problémaként merült fel a saját műfajában szokatlanul nagy teljesítményűre tervezett erőmű működéséhez szükséges tüzelőanyag (biomassza) termelése és beszállítása. A beszállítás mennyiségénél fogva még tovább növelné a közúti közlekedés kiváltotta, már jelenleg is a kritikus határhoz közeli környezeti terhelést. Megjegyzendő, hogy a felvételt megelőző ICOMOS értékelés ez utóbbi problémára már 2002. áprilisában felhívta a figyelmet:

> *„ICOMOS also wishes to draw the attention of the State Party to a potential problem relating to the main road (No 37) which runs through the nominated area. It is well designed and does not obtrude upon the landscape. However, if there will be pressure to upgrade this road in the coming years, as seen likely, the State Party will have to exercise extreme care so as to avoid on the one hand damaging the scenic values of the nominated area and on the other severely impacting other vineyards in the buffer zone.”*

Civil szervezetek és a helyi bortermelők is felhívták a figyelmet arra, hogy a világörökségi elismerés nem a bornak, hanem az élő kultúrtájnak és borkultúrának szól, de a fenntartható szőlő- és borkultúra nélkül a kultúrtáj értékeinek fennmaradása is veszélyeztetett.

KÖVETKEZTETÉSEK az I–II. fejezet alapján:

1. A beruházó jogerős építési engedéllyel rendelkezik, amelynek alapján az építkezés helyszíni előkészítése is megkezdődött. Az eddig elvégzett munkák visszafordíthatatlan beavatkozással még nem jártak.

2. A rendelkezésre álló anyagok, információk áttekintése és elemzése alapján jelenleg ***nem bizonyítható egyértelműen***, hogy a beruházás ebben a formában és ezen a helyen való megvalósítása biztosan ***nem jár*** a helyszín integritásának károsításával, és nem jár a kiemelkedő egyetemes értékek megőrzésére negatív következményekkel a

a. kibocsátott anyagok,
b. közlekedési hatások,
c. vizuális hatások

vonatkozásában.

3. Ezért ***összetett, világörökségi hatástanulmányra van szükség***, amelynek feladata a világörökségi helyszín kiemelkedő egyetemes értékeire várható hatás és a környezethez-tájhoz való illeszkedés felmérése. Ezzel összefüggésben indokolt a helyszín megőrzési állapotának komplex felmérése és elemzése is; a korábban kialakult (a felvétel időszakában már meglévő) tájsebek helyzetének nyomon követése és – különösen is kiemelt módon – a közlekedési terhelés alakulása.

III. Eseti és általános megállapítások

1. Az engedélyezési-előkészítési folyamat jelen állása szerint pusztán jogi és közigazgatási eszközök, hatósági fellépés a beruházás leállítására, illetve megszüntetésére jelenleg nem állnak rendelkezésre. Ennek alapján megállapítást nyert, hogy a világörökségi értékek védelmének garantált biztonsága érdekében szükséges *a jogszabályi környezet továbbfejlesztése,* egyebek között a Kezelési Terv és a végrehajtását irányító Kezelő Szervezet státuszával kapcsolatosan; valamint az adott helyszín eddigi védettségi szintjét illetően.

2. Az átfogó jelentőségű jogszabály-alkotási munka elvégzéséig sem hagyható azonban figyelmen kívül, hogy a szerencsi beruházásnak a Tokaji történelmi borvidék világörökségi helyszínre és annak kiemelkedő egyetemes értékére gyakorolt várható hatásai tekintetében komoly és több szempontból is megalapozottnak látszó aggályok merültek fel (elhelyezés, lépték, tájidegen karakter, közlekedési terhelés). Ezért a megvalósításnak, az építkezés érdemi megkezdésének felfüggesztése, általában ***a visszafordíthatatlan beavatkozások elkerülése indokolt és szükséges***, legalább addig, amíg a világörökségi értékek negatív érintettsége egyértelműen ki nem zárható. Ennek elérésére tárgyalásos úton kell egyeztetéseket folytatni a beruházóval és a helyi önkormányzattal annak érdekében, hogy a beruházás lehetőleg

   - ne a világörökségi helyszínen (pontosabban ne annak védőzóna-övezetén belül, azaz ne Szerencsen) és/vagy
   - a további elemzések eredményeinek függvényében – a tervezettől eltérő paraméterekkel (teljesítmény, méret, elhelyezés) valósuljon meg.

3. A szerencsi beruházással párhuzamosan más beruházási tervek és szándékok további figyelemmel kísérése is indokolt, és amelyek lehetséges negatív hatásaik miatt nem illeszthetők a Tokaji történelmi borvidék kultúrtáj Kezelési Tervében lefektetett fejlesztési lehetőségek körébe, így különösen:

   - szivattyús energiatározó erőművek a Zemplén-hegység nyugati részén, a világörökségi terület puffer-zónájában (az eddigi ilyen tárgyú kezdeményezéseket az illetékes környezetvédelmi hatóság következetesen és az eljárások minden szintjén ***elutasította***);

- szénerőmű Tőketerebesen (Trebisov, Szlovákia) a világörökségi helyszíntől mintegy 20 km-re, amely a várható környezeti hatásai tekintetében és nagyságrendjében (885 MW) sokszorosa szerencsi szalmatüzelésű erőműnek (49,9 MW) és más léptékű veszélyeket hordoz magában;

- meglévő és/vagy tervezett szemétkezelő telepek, illetve bányák kezelési tervi kompatibilitása; indokoltság esetén korrekciós folyamatok felgyorsítása.

KÖVETKEZTETÉSEK III.

A további feladatokat illetően

1. általában a világörökségi helyszínekkel kapcsolatosan

A „Világörökség Egyezményben" vállalt kötelezettségei alapján Magyar Köztársaság Kormánya elindította a

i. jogszabályi környezet módosítását
ii. a magyarországi világörökség helyszínek szabályozási helyzetének és megőrzési állapotának ismételt áttekintését;

2. az adott helyszínnel kapcsolatosan

i. a védelem szintjének emelését és hatékonyságának növelését (előkészületben van a helyszín „történeti táj"-ként való levédése a 2001.évi. LXIV tv.38.§-a alapján)

3. az adott beruházással kapcsolatosan

i. átfogó, komplex, világörökségi szempontú hatástanulmány és helyzetelemzés soron kívüli elkészítése (különös tekintettel a tervezett fejlesztés és a történeti táj jellege közötti viszonyra), ezzel párhuzamosan, illetve ennek eredménye alapján:

ii. tárgyalásos egyeztetés a beruházóval a beruházás eltérő helyen és/vagy eltérő paraméterekkel történő megvalósításáról.

ÖSSZEFOGLALÁS:

Visszafordíthatatlan károsodás a Tokaji történelmi borvidék kiemelkedő egyetemes értékeiben nem történt. Ugyanakkor az esetleges negatív hatások biztos elkerülése érdekében döntés született a Szerencsre tervezett szalmatüzelésű biomassza erőmű beruházás várható hatásainak *célzottan világörökségi szempontú* hatásvizsgálatának elkészítésére.

A Magyar Köztársaság

- a konkrét tervezett beruházást illetően a jelenlegi jogszabályi környezetben is mindenki számára elfogadható intézkedéseket tesz a világörökségi értékek megőrzésére,

- és a még lefolytatandó további vizsgálatok eredményének függvényében teszi meg az értékek megóvása érdekében szükségessé váló lépéseket;

- a Tokaji történelmi borvidék megőrzési állapotának áttekintése során felszínre került megállapítások alapján elindítja, illetve felgyorsítja a világörökségre vonatkozó jogi-szabályozási környezet továbbfejlesztését és megerősítését célzó jogszabály-alkotási munkát;

- elkötelezi magát, hogy a fentiekkel kapcsolatos minden további fejleményről – az UNESCO / Világörökség Központ útján – haladéktalanul tájékoztatást ad az UNESCO Világörökség Bizottság számára.

Mellékletek felsorolása:

- Az UNESCO / Világörökség Központ igazgatójának két levele (2007. október 23.) és fordításuk *(1. sz. melléklet)*
- ICOMOS MNB állásfoglalása 2007. február *(2. sz. melléklet)*
- Országgyűlés Környezetvédelmi Bizottságának Állásfoglalása *(3. sz. melléklet)*
- Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közgyűlés168/2007. (XII. 20.) Kgy. számú határozata *(4. sz. mellékle)*